

Kaasav haridus lasteaias? Mõtleme veel!

Irina Kalso, lasteaiaõpetaja

Kaasava hariduse idee on minu jaoks arusaadav, selle rakendamisviisid ja -võimalused aga mitte. Lahtisi otsi, millele oleks pidanud eelnevalt vastused leidma, on terve hulk. Miks siis ei peetud dialoogi sisulise töö tegijate, lasteaednikega, vaid pandi nad fakti ette, et nii ongi, ja valikuvõimalust pole? Kas tõesti ei nähtud ette, et iga hinna eest kaasates kannatab kõigi laste eakohane areng ning ka õpetajate jaoks tähendab see terviseriski.

Arengulise erivajadusega laste kaasamine algab juba lasteaias, mis tähendab, et pea igas rühmas käib mõni AEV- laps, kellel on kas kergem või tõsisemat sekkumist nõudev erivajadus. Lasteaeda tuleku ajaks pole lapsel erivajadust enamasti veel diagnoositud ning pahatihti ei suuda lapsevanemad lapse eripäraga leppida ega tunnistada, et nende laps ei peaks käima tavarühmas, kus ta sõna otseses mõttes võib rühma igapäevaelu pea peale pöörata.

Ühe lasteaia nelja-viieaastaste laste rühmas töötavad 19 lapsega õpetajale lisaks kaks assistenti ja tugiisik, kes on võetud ühele lapsele toeks lasteaia initsiatiivil. Eripedagoogi abiga on lasteaed loonud AEV- lastele sobivaid tingimusi, näiteks vaikusetoa, kuhu saavad minna koos oma tugiisikuga kõigi rühmade lapsed. Seda tuba on väga vaja, et maandada lapse frustratsiooni ja agressiivsust ning ennetada sellest põhjustatud konflikte ja teiste laste vigasaamist juba eos. Vaikusetuba on diivani, patjade ja mänguasjadega varustatud umbes kuue ruutmeetri suurune ruum, kus laps saab soovi korral pikutada või koos tugiisikuga omaette mängida. Teiste lastega suures rühmaruumis koos mängimine ja õppetegevustes osalemine ei ole AEV- lapsele pahatihti võimetekohane, kuid selles rahulikus keskkonnas tunneb ta end kõige turvalisemalt ja siin avalduvad kõige paremini ka tema võimed. Miks on ta siis suure grupi nimekirjas?

Lasteaias käib laps on matkimise eas

Tähtis on meeles pidada, et lasteaias käiv laps on matkimise eas, mistõttu tema eakohane areng on oluliselt mõjutatud teistest lastest. See tähendab, et väärtuste kujunemisel vajab ta häid eeskujusid ja käitumismudeleid. Mida võib tunda laps, kuuldes, kuidas rühmakaaslane ütleb oma tugiisikule, et ta on lollakas, sülitab tema suunas ja kasutab hullemaidki sõnu. Või siis loobib mänguasjad laias kaares üle toa laiali ja kolistab sihilikult tooliga vastu põrandat. Või keeldub söögiajal söömast ja eelistab lakkuda põrandat, hiljem aga ei ole nõus lõunaund magama ega lase magada ka teistel. Mõned kõige hullemad näited jätan siinkohal toomata.

Kuidas peaks õpetaja sel juhul teistele lastele selgitama, et see laps käitub küll teisiti, aga sina tee palun nii, nagu me õppisime ehk sina tee sõnade, mitte tegude järgi! Samuti on selles rühmas paratamatu, et õpetajal tuleb loobuda paljudest põnevatest tegevustest ja ettevõtmistest ega õnnestu kinni pidada ühestki kokkulepitud rühmareeglist. Aga kui pole ühtseid reegleid, siis ei teki arengut toetavat rutiini ning jääb saabumata ka turvatunne. Esmajoones puudutab see lapsi, pikapeale ka lastega tegelevaid täiskasvanuid. Peagi märkabki õpetaja, et ka teised lapsed rühmas on hakanud impulsiivselt ja agressiivselt käituma. Ta pingutab kõigest väest, et pakkuda neile toredaid elamusi ja saada ise eduelamust, mis paraku jääb tulemata. Sel moel töötamine hävitab ajapikku motivatsiooni, mis asendub lootusetuse tunde ja mõttega: kui kaua võtab veel aega, kuni olukord laheneb ning abi vajav laps abi saab?

Erivajadusega lapsele suur rühm ei sobi

Teadusuuringud on näidanud, et enamusele AEV- lastest suures rühmas käimine ei sobi. Jääb mõistetamatuks, mis põhjusel laps sellest hoolimata talle sobimatusse olukorda pannakse? Kõige suurem kannataja ongi see laps ise. Iga päev suures rühmas on tema jaoks otsekui ellujäämisõppus: juba rühmauksest sisse astudes otsib ta endale peitu pugemiseks mõne vaikse nurgakese, kus omaette olla. Paremal päeval on nõus täiskasvanuga kahekesi mängima, halvemal päeval mitte, teiste lastega ta ei suhtle. See, et lihaspingest on lapsel käed rusikas ja pea õlgade vahel, annab selgelt mõista, et ta on sellises kohas, kus ta ei taha olla. On ju teada, et 50 % ulatuses mõjutavad inimest sünnihetkel kaasa antud geenid ja 50 % ulatuses elukeskkond. Lasteaiaaegne laps viibib suurema osa ärkveloleku ajast lasteaias ning kui see keskkond pole tema jaoks sobiv, võivad sellel olla ettenägematud tagajärjed.

Miks süüdistatakse lasteaeda ja õpetajat

Kui laps veedab suurema osa päevast pinge- ja stressiolukorras, saamata end hetkekski lõdvaks lasta, jääb ta sagedamini haigeks. Vanemad, kes peavad seepärast töölt koju jääma, tunnevad pahameelt ja süüdistavad nii lapse sagedases haigestumises, kui ka tema pingetes lasteaeda ja õpetajat. Samas unustatakse lapse tegelik probleem sootuks. Teiselt poolt ei mõista kõigi ülejäänud laste vanemad, miks nende laps peab kannatama ning süüdistavad suutmatuses olukorda muuta samuti õpetajat. Nii kulubki õpetajal suurem osa ajast mitte lastega tegelemise, vaid probleemide selgitamise, nende üle arutamise, ümarlaudades osalemise peale. On peresid, kes soovivad, et nende laps käiks tavalasteaias seepärast, et keegi tutvusringkonnast tema erivajadusest teada ei saaks. Just need vanemad kipuvadki kõige

rohkem süüdistama lapse halvas käekäigus lasteaeda. Nad ei võta kuulda ühtki lapse eripärast ja arengust lähtuvat soovitusi, vaid kinnitavad, et kuna lapse probleemid on tingitud lasteaiast, peab need lahendama lasteaiaõpetaja.

Pealesunnitud olukord ei motiveeri

Eestis on tuge vajavate laste jaoks loodud ka erilasteaiad ja -rühmad, kus laste arv on väiksem ning kus töötavad spetsiaalselt koolitatud õpetajad – eripedagoogid. Neil on seadusega lubatud töötada arenguliste erivajadusega lastega kindel arv aastaid ja õigus pärast seda hakata saama eripensioni. Tavalasteaias töötava õpetaja käest unustatakse isegi küsida, kas ta üldse on selliseks tööks ette valmistatud ja valmis kõiki talle pandud kohustusi täitma, vaatamata sellele, et sotsiaalsed tagatised tema puhul ei kehti. Kui rääkida õppetegevusest, siis meetodikaid, mida lasteaiaõpetaja on koolis õppinud, AEV-lastepuhul kasutada ei saa. Nende lastega on tulemuslikud hoopis teistsugused meetodid ja võtted. Usun, et teised õpetajad on minuga nõus, et niisugune pealesunnitud olukord ei motiveeri kedagi. Nii juhtubki, et oma tööd hingega tegeval õpetajal hakkab kuluma tervise eest hoolitsemisele järjest rohkem aega ja ressursi, kuni ta viimaks pinges all murdub. Leian, et ühtki eesmärki ei peaks saavutama pedagoogide tervise hinnaga.

Mis vanuses on õige aeg kaasata?

Ma ei kujuta ette, kui suureks peab probleem kasvama, enne kui saadakse aru ja ollakse nõus tunnustama, et ammu eksisteerinud ja ennast õigustanud meetodeid töös arengulise erivajadusega lastega ei ole vaja kahtluse alla seada. Minu ettepanek on rakendada kaasavat haridust mitte varem kui koolis, kusjuures mitte algklassides, vaid alates vanusest, kui lapsed on matkimise eest välja kasvanud ning oskavad juba kriitiliselt mõelda. Arvan, et kaasata võiks neljandast klassist alates neid arenguliste erivajadustega lapsi, kes oma käitumisega klassikaaslast ei ohusta. Kuidas teisi ohustavad erivajadused välja selgitada? Arvan, et tasub kuulata kogunud lasteaiaõpetajaid ja -juhte ning usaldada nende arvamust!

Lasteaias peaks toimuma varajane märkamine ja lapse arengu toetamine nagu seni. Juhul, kui lapsevanem jätab lapse erivajadused märkamata ja talle vastutustundlikult abi ei otsi, peaksid sekkuma erispetsialistid, kellel on õigus vanemaid selleks kohustada ja vajadusel vastutusele võtta. Meil on väga häid lasteaedu ja -rühmi, mis on AEV-lastele sobivad. Seal on lapsel teistega lihtsam samastuda ja ta võetakse kergemini omaks. Leian, et kaasav haridus annab häid tulemusi vaid siis, kui lapse arengut on lasteaias analüüsitud ja individuaalse arendamiskavaga toetatud ning algklassides saadud kinnitust, et laps koos tugiisikuga

tavaklassis toime tuleb. Väga oluline on seejuures lapsevanemate hoiak, et ka nemad peavad ja saavad lapse heaks palju ära teha.